

to spojitostí mezi fyzikou a novodobým českým hudebním uměním.

x
x x

Pokrokové studentstvo a jeho plzeňští představitelé

Miloslav Bělohlávek

Vznik a vývoj pokrokového hnutí v Čechách od devadesátých let minulého století je dostatečně známý. Toto ideové a politické hnutí českého studentstva i dělnické mládeže se projevovalo radikální kritikou současné společnosti, odporem k politickému postupu staročeské strany a se sympatiemi sledovalo postoj radikálního křídla mladočechů. Jeho představou a cílem byl samostatný český stát; sice v rámci Rakouska-Uherska, ale s vlastní zahraniční politikou. Zásadním požadavkem byla široká politická demokratizace české společnosti a zásadní sociální reformy. Představitelé pokrokového studentstva usilovali o povznesení české národní kultury na evropskou úroveň. Jejich hnutí je proto také jedním ze základů moderní české kultury. Po známých demonstracích v r.1893 byl v následujícím roce uspořádán habsburskou justicí politický proces s tzv. Omladinou. Obžalovaní byli odsouzeni k vysokým trestům a převezeni do plzeňské borské trestnice. V r.1895 byli amnestováni. Proces a pobyt politických vězňů vzbudil přirozeně v městě velký ohlas a sympatie s nimi. Omladinářská tradice se dlouho v Plzni udržela a

projevovala se například v myšlení mladší generace, jako byl Bohumil Polan a jeho přátelé.

Pokrokové hnutí vnitřně nepříliš jednotné se koncem devadesátých let rozštěpilo na tři skupiny, které se ustavily zprvu v samostatné politické strany. Tehdy se také mezi studentstvo znovu vracel duch hnutí z r.1893. Skupina radikálně pokrokových studentů se sdružila ve Vzdělávací klub Antonín Čížek, byl obnoven /1901/ Časopis pokrokového studentstva. Jeho hlavními mluvčími byli právník Rudolf Brož, filozofové Ema Čapek a Josef Kopal. | Skupina těchto pokrokářů vystupovala s programem aktivizace proti lhostejnosti, chtěla mladé lidi připravit k občanské zralosti.

Stoupencem a hned jedním z vedoucích představitelů tohoto směru se stává Plzeňan Gustav Čadek /7.11. 1883 - 7.5.1913/. Po maturitě v r.1901 se přihlásil k spolupráci do plzeňského akademického spolku Radbuza, jehož byl i starostou /1905/. V něm se formovala mladá plzeňská studentská generace a Gustav Čadek napsal: "Radbuza byla kus světa naší, třeba často naivní, přece vždy poctivé mladosti." Zde, v Radbuze, se vlivem o tři léta staršího přítele, filozofa Ladislava Gardavského, stává stoupencem pokrokového směru. V Jubilejním listu na oslavu ^{třiceti} letí Radbuzy, spolku akademiků kraje plzeňského /1903/, píše v duchu tohoto smýšlení: "Hledejte cesty k návratu! Síla k životu, toť síla k reformě, toť síla dovést byti svým." Vyznává se tu i z nacio-

nalismu, "jenž vyrostlý z myšlenky opírá se o stálou, opravdovou oddanou práci a je pln živoucí a životní kultury". Je to nacionalismus Nerudových Zpěvů pátečních a je to také "vrchol snášenlivosti, neb kdo více respektuje národnost druhého než ten, jenž v sobě a pro sebe cítí úplně nezbytnost vlastní". V té době /1903/ se už dostává do předních řad přispěvatelů Časopisu pokrokového studentstva, zúčastňuje se tu různých polemik a píše několik zásadních článků. V r. 1907 v Snahách generace vyložil svůj politický program. Prohlašuje, že "chceme dojítí svého národního osamostatnění buď s Rakouskem či bez něho". Věří, že "svůj stát si vybuduje lid, anebo nebude vybudován nikdy; on však utvořen bude, utvořen ve službách demokracie, neboť ukáže se, že demokratizace u nás je možna jen na půdě uvolněných českých zemí, kdežto rakousko-centralistické tradice opravdové demokracie nepřipouštějí, leda její zdání. Proto, když profesor Masaryk nedávno prohlásil, že dějiny naše nám nedovolují politiku římskou, dovoluji si dodat, že naše historie zakazuje nám stejně určitě politiku ve službách Vídně, která nás po staletí připravovala pro Řím svojí protireformací a dnes soustavným germanizujícím centralismem nás zpracovává pro Berlín." Dále zdůrazňuje: "Čím vyšší vedoucí myšlenka, tím více dá vzrůstat svému nositeli; a znáte ideu vyšší nad ideu národního a sociálního obrození a osvobození vlastního lidu? Bylo by naší ctí, kdybychom neznali větší ctižádost,

než býti prostými hoplity této vyznešené myšlenky, býti - jak píše ta písnička z pokrokového hnutí - přední stráž české revoluce, veliké revoluce po havlíčkovsku: revoluce v hlavách a srdcích českých."

V r.1907 odešel Čadek z Prahy a po vojenské službě byl od r.1909 profesorem plzeňské obchodní akademie. Vztahy s Prahou a pokrokovým studentstvem nepřerušil, stále přispíval do jeho orgánů, v Plzni se kolem něho seskupil rozrůstající se kroužek studentů a profesionální inteligence. Ta zprvu působila v Radbuze, v pražském studentském a pokrokovém klubu Ant.Čížek a v Časopise pokrokového studentstva. Později byl tento klub jádrem místní organizace státoprávně pokrokové strany. Čadek se však nedožil "velkého zúčtování" v l. 1914-1918, zemřel v necelých třiceti letech r.1913. Jeho památce bylo věnováno zvláštní číslo Pokrokové revue /roč.X/, vydané též pod názvem Památce Gustava Čadka, a po roce zvláštní sešit Časopisu pokrokového studentstva /roč.XVII/ s názvem Po roce ... Milan Čapek o něm napsal: "Byl mužný, jarý, odvážný, byl vášnivý a dobrý, dovedl bojovat i pochopit druhé, narodil se vůdcem, neosobitý kamarád, přítel a grandseigneur. My ho milovali, друзí ho ctili, protože cítili podmanivost jeho osobnosti." Čadek byl strhujícím řečníkem, jak ve vzpomínce na něho napsal příslušník starší generace K.St.Sokol: "Mluví-li v důležité chvíli někdo mé duši blízky, prožívám pocity, jež hodně jsou podobny trémě. Jistě jsem měl tehdy více úzkosti o jeho úspěch, než jí měl tento mladý muž s hlavou přímo

vztýčenou a jiskrnými zraky, jež poprvé měl jsem slyšet veřejně. Byla žhavou lávou jeho slova; nic v ní banálního, nic prázdného, co by rušilo jich strhující dojem. A když končil krásnými verši Nerudovými, jež tak výrazně plynuly z jeho rtů, cítil jsem již silné rozechvění všech posluchačů... Tak zůstal v mé paměti. Od toho okamžiku jsem věděl, v čí odhodlané ruce kdys přejde vedení našeho myšlenkového směru, v čí duch složené budou naše naděje a naše očekávání."

Do plzeňského Čadkova okruhu patřili především tři muži, kteří pokračovali v jeho odkazu a nejen v plzeňském, ale i v národním životě českém představovali přední činitele: Augustin Šíp /1885-1958/, Bohumil Čuřín-Polan /1887-1971/ a Jaroslav Werstadt /1888-1970/. Augustin Šíp, plzeňský advokát, dlouholetý náměstek plzeňského starosty, politik, spisovatel a básník především sokolského hnutí, o Čadkovi, Polanovi a Werstadtovi ve svých pamětech napísal: "Zjev! Ne, pro mne byl samým zjevením života. Čadek soustřeďoval kolem sebe v Praze i v Plzni zástup přátel a kamarádů, kteří napivše se jednou z kypícího bohatství jeho ducha i srdce neodtrhli více. Mezi nimi byli v Plzni především dva mladí muži, jimž od těch čas podnes, do šedin svých i jejich, vděčím za neproměnné a ve všech situacích osvědčené přátelství; dr. Jaroslav Werstadt a Bohumil Čuřín /lit. jménem Bohumil Polan/. Tak vlastně i je mně dal Čadek. Werstadt, narozen 21.3.1888, byl o půltřetího roku mladší mě. Absolvent reálky, zanechal studia na technice a probíjel se

po léta odvážně a těžce nouzí a nedostatkem /naposledy jako tajemník Husova fondu/ ke svému pravému určení politického dějepisce a badatele v našich novodobých dějinách. Uveřejňoval již tehdy s pozorným a přesným politickým a kulturním smyslem i stylisticky živé články, většinou v Časopise pokrokového studentstva /.../.

Bohumil Čuřín byl rovněž jen o dva roky mladší mne; narodil se 18.11.1887 v Plzni. Po maturitě na plzeňské reálce vstoupil hned do služeb plzeňské obce a byl nakonec ředitelem městských veřejných knihoven a čítáren v Plzni. Jeho literární jméno B.Polan, již tehdy přijaté, má v naší moderní umělecké kultuře zasloužený a nepotlačitelný zvuk. Básník s přísnou kázní r.1927 vybral ze své jistě bohaté tvorby jen několik čísel vzácného ladění a čistoty do Koncertu na lesní roh. Nepřehledná je zato žeh jeho kritického a esejistického díla. Pokorný znalec, vyznavač a vykladač skutečného umění literárního, výtvarného a divadelního a zapřísáhlý, neúnavný odhalovatel a odpůrce všeho, co umění jen předstírá. Jeho nepodplatnou přísnost předcházela vždy přísnost k sobě samému: nepřestával jsem se obdivovati tomu, jak odpovědně, se zbožnou opravdovostí přistupoval ke každé práci, k malému příležitostnému referátu jako k nejsložitějšímu kritickému rozboru. Za každou jeho větou je celý muž. Osobně plachý a rozpačitý, je tvrdý bojovník za to, co za pravdu uznal.

Nebylo nic z nejskrytějšího soukromí i z mnohotvárného vztahu našeho k věcem veřejným, nač nevstisklo tak či

onak více než čtyřicetileté přátelství těchto dvou druhů svou jemnou, diskrétní pečeť.

A dále kolem Čadka v Plzni kupili se tu hojněji, tu řidčeji, jak s nimi život míchal, vrstevníci a přátelé, studenti, nestudenti... Někteří nebyli, ani později se nestali stoupenci Čadkova politického směru, ale všechny svazovala v jedno Čadkova delikátní srdečnost a bouřlivá vitalita. 'Byl by vzbudil polomrtvé a způsobil, aby z vnitřní potřeby zpívali dythyramb životu,' - napsal po jeho smrti bez nadsázky B.Polan."

Příspěvek o pokrokovém studentstvu v Plzni bych chtěl zakončit osobním vyznáním Augustina Šípa: "Byla to přese vše krásná doba a v jistém smyslu rozhodná pro všechny náš další život. Byli jsme spíše volnou hetairií sobě věrných a věci oddaných srdcí a myslí, nežli organizací strany. Byli jsme radikály, nebyli jsme straníky sevřenými disciplínou a zájmy. Bývali jsme často bláhoví a bezuzdně veselí, to zejména, když nám vévodil Čadek sám; nebyli jsme lehkovážní. Brali jsme velmi doopravdy svůj radikalismus... Nic z toho, čím politický život potřísňuje duše, nebylo ještě v nás. Nebylo prospěchu než prospěch národa, nebylo výpočtu, než výpočet budoucího osudu země. Počítali jsme s katastrofou, ba přáli si ji, aby se jednou provždy zlomilo prokletí, pod nímž trpěly generace a trpěla zvlášť generace naše, v jádře melancholická."

Použité prameny:

- Památce Gustava Čadka. Praha 1913 /Zvláštní číslo Pokro-

- kové revue, roč.X/.
 - Po roce ... Zvláštní sešit časopisu pokrokového studentstva, XVII, 1914. /Zde též soupis Čadkových článků a projevů z let 1903-13/.
 - Jaroslav Werstadt, O nedožitém životě a nedobožovaném boji Gustava Čadka /1883-1913/. Minulostí Západočeského kraje VI, 1968, 49-50. Tam další literatura.
 - Augustin Šíp, Paměti I., kapit. VII. Život mimo univerzitu - politika - Gustav Čadek - směr radikálně pokrokový. Rukopis z r.1951.
- Soukromý majetek.

x

x

x

Příspěvek Spolku přátel vědy a literatury české v Plzni
k rozvoji české kultury v 2.polovině 19.století

Hana Dobrá

Spolkový ruch, který byl charakteristický pro šedesátá a sedmdesátá léta minulého století, se nevyhnul ani Plzni. Konstituce způsobila i v Plzni zřejmý obrat v zakládání spolků. Tak byla roku 1862 založena Měšťanská beseda a téhož roku zpěvácký spolek Hlahol, o rok později Sokol. Roku 1878 v Plzni vznikl Spolek přátel vědy a literatury české, podle vzoru prvního českého literárního spolku v Chrudimi. Podle slov svého